

Jan Kryštof z Fragsteinu a jeho diplomatická cesta do Ruska v letech 1657–1658

Teze edičního projektu*

MONIKA KONRÁDOVÁ – ROSTISLAV SMÍŠEK

Výzkum mezinárodních vztahů tvořil již od 19. století nedílnou součást a po dlouhou dobu nejdůležitější složku historického bádání o dějinách raného novověku.¹ Dějepisné práce, které postupně vznikaly, se snažily detailně vylíčit dílčí diplomatická jednání a osvětlit, jak k jednotlivým mezinárodním smlouvám došlo. Tradice ryze pozitivistického popisu se udržela hluboko do 20. věku. Teprve od poslední třetiny minulého století se začalo pozvolna prosazovat pod vlivem „nových“ politických dějin zcela odlišné paradigma nazírání odosobněných „velkých dějin“, diplomacii a mezinárodní vztahy nevymaje. Zejména díky působení kulturní

a historické antropologie se do centra badatelské pozornosti opět dostal člověk. Historikové a historičky se začali zajímat především o myšlenkový svět samotných aktérů jednotlivých historických událostí a jejich leckdy osobitý pohled například na průběh diplomatických jednání či uzavírání mezinárodních smluv.² Postupně upřeli svůj zájem k dříve zcela opomíjeným tématům, jako byly způsoby chování a jednání jednotlivých vyslanců, jejich účast na (ne)každodenním životě hostitelského dvora, tamní ceremoniální praktiky, utváření komunikačních sítí ambasadorů, vnímání obrazu „toho druhého“ a k mnoha dalším otázkám.³

* Tato studie vznikla v rámci kolektivního projektu Grantové agentury Jihočeské univerzity č. 166/2013/H *Reflexe války očima člověka raného novověku*.

¹ Michael HOCHEDLINGER, *Die Frühneuzeitforschung und die Geschichte der internationalen Beziehungen. Oder: Was ist aus dem Primat der Außenpolitik geworden?*, Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung 106, 1998, s. 167–179.

² Thomas NICKLAS, *Macht – Politik – Diskurs. Möglichkeiten und Grenzen einer Politischen Kulturgeschichte*, Archiv für Kulturgeschichte 86, 2004, s. 1–23; Barbara STOLLBERG-RILINGER (ed.), *Was heißt Kulturgeschichte des Politischen*, Berlin 2005; Heidrum KUGELER – Christian SEPP – Georg WOLF (edd.), *Internationale Beziehungen in der Frühen Neuzeit*, Münster 2006; Hans-Christof KRAUS – Thomas NICKLAS (edd.), *Geschichte der Politik. Alte und neue Wege*, München 2007; Barbara STOLLBERG-RILINGER – Tim NEU – Christina BRAUNER (edd.), *Alles nur symbolisch? Bilanz und Perspektiven der Erforschung symbolischer Kommunikation*, Köln–Weimar–Wien 2013.

³ Jürgen OSTERHAMMEL, *Internationale Geschichte, Globalisierung und die Pluralität der Kulturen*, in: Wilfried Loth – Jürgen Osterhammel (edd.), *Internationale Geschichte. Themen – Ergebnisse – Aussichten*, München 2000, s. 387–408; Sven EXTERNBRINK, *Internationale Politik in der Frühen Neuzeit. Stand und Perspektiven der Forschung zur Diplomatie und Staatensystem*, in: H. Ch. Kraus

K tradičním součástem výše uvedených výzkumů patří již od 19. století vydávání nejrůznějších typů pramenů k dějinám mezinárodních vztahů a diplomacie. V případě rakouských Habsburků na prahu novověku se prozatím největší pozornosti těšily edice pravidelných zpráv císařských vyslanců v jednotlivých evropských zemích, zasílaných samotnému panovníkovi.⁴ Zvláštní druh těchto písemností představovaly závěrečné relace, které ambasadoři museli vyhotovit vždy po absolvování diplomatické mise.⁵ V případě cesty do vzdálenějších a z pohledu Středoevro-

panů exotičtějších krajů (Rusko, Persie) někteří sepsali obsáhlejší práce, v nichž vedle svého putování zpravidla podrobně vylíčili tamní geografické, hospodářské, politické, etnografické, kulturní a náboženské poměry. Současně neopomněli nastínit historický vývoj daného území a doplnit svůj spis obrazovým materiálem.⁶ Především relace a závěrečné zprávy představují jeden ze základních stavebních kamenů pro detailní poznání průběhu diplomatických misí a každodenního života vyslanců v zahraničí. Ačkoliv mnozí historikové zdůrazňují jejich schematičnost a proble-

.....
 – T. Nicklas (edd.), *Geschichte der Politik*, s. 15–39; Jiří HRBEK, *Cesty evropské historiografie k diplomacii raného novověku*, *Theatrum historiae* 13, 2013, s. 7–30; Christian WINDLER, *Symbolische Kommunikation und diplomatische Praxis in der Frühen Neuzeit. Erträge neuer Forschungen*, in: B. Stollberg-Rilinger – T. Neu – Ch. Brauner (edd.), *Alles nur symbolisch*, s. 161–185.

- ⁴ Constantin HÖFLER, *Die diplomatische Correspondenz des Grafen Johann Wenzel Gallas kaiserlichen Gesandten in London und Haag während des spanischen Successionskrieges*, *Archiv für österreichische Geschichte* 41, 1869, s. 291–311; TÝŽ (ed.), *Der Congress von Soissons. Nach den Instructionen des kaiserlichen Cabinetes und den Berichten des kaiserlichen Botschafters Stefan Grafen Kinsky*, Wien 1871; Alfred Francis PRIBRAM (ed.), *Die Berichte des kaiserlichen Gesandten Franz von Lisola aus den Jahren 1655–1660*, *Archiv für österreichische Geschichte* 70, 1887, s. 1–571; Hans JURETSCHKE (ed. Hans-Otto KLEINMANN), *Berichte der diplomatischen Vertreter des Wiener Hofes aus Spanien in der Regierungszeit Karls III.*, I–XIV, Madrid 1970–1988; Dietmar GRYPA – Alois SCHMID (edd.), *Die Berichte der diplomatischen Vertreter des Kaiserhofes aus München an die Staatskanzlei zu Wien während der Regierungszeit des Kurfürsten Max III. Joseph* I–II, 1745–1747, München 2000.
- ⁵ Alfred ARNETH (ed.), *Hauptbericht des Grafen Philipp Ludwig von Sinzendorff an Kaiser Leopold I., nach Beendigung seiner Mission in Frankreich*, *Archiv für österreichische Geschichte* 13, 1854, s. 1–70; Adam WOLF (ed.), *Drei diplomatische Relationen aus der Zeit Kaiser Leopold I.*, *Archiv für österreichische Geschichte* 20, 1858, s. 279–340; Alois VELTZÉ (ed.), *Die Hauptrelation des kaiserlichen Residenten in Constantinopel Simon Reniger von Reningen 1649–1666*, *Mittheilungen des k. und k. Kriegs-Archivs* N.F. 12, 1900, s. 57–169.
- ⁶ Friedrich von ADELUNG (ed.), *Augustin Freiherr von Meyerberg und seine Reise nach Russland Nebst Einer Von Ihm auf dieser Reise veranstalteten Sammlung von Ansichten, Gebräuchen, Bildnissen u.s.w.*, St. Petersburg 1827; Gerhard KORB (ed.), *Johan Georg Korb, Tagebuch der Reise nach Russland*, Graz 1952; Dorothea MÜLLER-OTT (ed.), *Georg Tectander, Eine abenteuerliche Reise durch Rußland nach Persien, 1602–1604*, Tulln 1978; Frank KÄMPFER – Eva MAURER – Andreas FÜLBERTH – Hermann BEYER-THOMA (edd.), *Sigismund von Herberstein, Rerum Moscoviticarum Commentarii. Synoptische Edition der lateinischen und der deutschen Fassung letzter Hand Basel 1556 und Wien 1557*, München 2007. Srov. Wolfgang GEIER, *Russische Kulturgeschichte in diplomatischen Reiseberichten aus vier Jahrhunderten: Sigmund von Herberstein, Adam Olearius, Friedrich Christian Weber, August von Haxthausen*, Wiesbaden 2004.

matickou vypovídací hodnotu, jak nedávno správně podotknul Jiří Hrbek, za ustálenými klíši a předepsanými pasážemi se často skrývají jedinečné osobní postřehy a subjektivně zabarvená mínění císařských ambasadorů.⁷

Nepřehledné množství údajů o pestrém myšlenkovém světě, četných zákoutích všedního života raně novověkých diplomatů, včetně reflexe nejruznějších zákulisních jednání, poskytují především

jejich osobní deníky⁸ a korespondence s různými komunikanty, zejména s panovníkem.⁹ Naopak normativně zaměřené instrukce nastiňují povinnosti a zásady, jimiž se měli vyslanci řídit v průběhu své ambasády.¹⁰ Jen v ojedinělých případech se edičního zpřístupnění dočkaly také písemně zpracované účty z diplomatických misí, které vznikaly kvůli lepšímu přehledu o vynakládaných finančních prostředcích.¹¹ Mimořádně vzdělaní jedinci

⁷ J. HRBEK, *Cesty evropské historiografie*, s. 16–17. Srov. Friedrich EDELMAYER, *Gesandtschaftsberichte in der Frühen Neuzeit*, in: Josef Pauser – Martin Scheutz – Thomas Winkelbauer (edd.), *Quellenkunde der Habsburgermonarchie (16.–18. Jahrhundert)*. Ein exemplarisches Handbuch, Wien–München 2004, s. 849–859, zde s. 855.

⁸ Anton GAEDECKE (ed.), *Das Tagebuch des Grafen Bonaventura von Harrach während seines Aufenthaltes am spanischen Hofe in den Jahren 1697 und 1698. Nebst zwei geheimen Instructionen*, Archiv für österreichische Geschichte 48, 1872, s. 163–302; Ferdinand MENČÍK (ed.), *Ferdinand Bonaventura Graf von Harrach. Tagebuch über den Aufenthalt in Spanien in den Jahren 1673–1674*, Wien 1913; Georg KHEVENHÜLLER-METSCH – Günther PROBSZT-OHSTORF (edd.), *Hans Khevenhüller, kaiserlicher Botschafter bei Philipp II. Geheimes Tagebuch 1548–1605*, Graz 1971; Miguel NIETO NUÑO (ed.), *Diario del conde de Pötting. Embajador del Sacro Imperio en Madrid I–II*, Madrid 1993; Jiří KUBEŠ (ed.), *Křystof Václav z Nostic. Deník z cesty do Nizozemí v roce 1705*, Praha 2004; Félix LABRADOR ARROYO (ed.), *Diario de Hans Khevenhüller, embajador imperial en la corte de Felipe II*, Madrid 2001.

⁹ Hans SCHLITTER (ed.), *Correspondance secrète entre le comte A. W. Kaunitz–Rietberg, Ambassadeur impérial à Paris, et le baron Ignaz de Koch, secrétaire de l'Impératrice Marie–Thérèse 1750–1752*, Paris 1899; Alfred Francis PRIBRAM – Moriz LANDWEHR von PRAGENAU (edd.), *Privatbriefe Kaiser Leopold I. an den Grafen F. E. Pötting 1662–1673 I–II*, Wien 1903; Zdeněk KALISTA (ed.), *Korespondence císaře Leopolda I. s Humprechtem Janem Černínem z Chudenic*, Praha 1936; Arno STROHMAYER (ed.), *Der Briefwechsel Ferdinands I. und Maximilians II. mit Adam von Dietrichstein 1563–1565*, Wien–München 1997.

¹⁰ K tomu obecně Jan Paul NIEDERKORN, *Diplomaten–Instruktionen in der Frühen Neuzeit*, in: Anita Hipfinger – Josef Löffler – Jan Paul Niederkorn – Martin Scheutz – Thomas Winkelbauer – Jakob Wührer (edd.), *Ordnung durch Tinte und Feder? Genese und Wirkung von Instruktionen im zeitlichen Längsschnitt vom Mittelalter bis zum 20. Jahrhundert*, Wien–München 2012, s. 73–84. Samostatně byly instrukce vydávány jen výjimečně. V naprosté většině případů vyšly jako součást širěji koncipovaných edic. Například C. HÖFLER (ed.), *Der Congress von Soissons*; A. GAEDECKE (ed.), *Das Tagebuch des Grafen Bonaventura von Harrach*; Alois VELTZÉ (ed.), *Ausgewählte Schriften des Raimund Fürsten Montecucoli III. Geschichte (Kriegsgeschichte, Mémoires, Reisen)*, Wien–Leipzig 1900, s. 317–324. Naproti tomu srov. moderně pojatá elektronická edice instrukcí Leopolda I. vybraným šlechticům na <http://uhv.upce.cz/cs/documents-and-editions/> [15. 9. 2015].

¹¹ Petr ŠTĚPÁNEK, *Výdaje Heřmana Černína na jeho první vyslanécké cestě do Istanbulu v letech 1616–1617*, *Časopis Národního muzea – řada historická* 170, 2001, č. 1–2, s. 47–81; č. 3–4, s. 14–42; 171, 2002, č. 1–2, s. 31–58.

ve službách středoevropských Habsburků, jako byl například František Pavel Lisola (1613–1674), navíc po sobě zanechali rozsáhlé literární dílo. Jeho prostřednictvím se leckdy ironicky vyjadřovali ke stávající politické situaci v různých koutech Evropy a snažili se bránit svého vladaře před nejrůznějšími hanopisy a účinně ovlivňovat tamní veřejné mínění.¹²

Zvláštní místo nejen ve vztahu k císařské diplomacii v tomto ohledu zaujímají prameny k dějinám vestfálského míru.¹³ O této skutečnosti výmluvně vypovídá monumentální ediční řada *Acta Pacis Westphalicae*, založená v roce 1962. Do roku 2013, kdy se jejím garantem stalo Zentrum für Historische Friedensforschung na univerzitě v Bonnu, v ní vyšlo celkem 48 svazků. Účastníci projektu se svými spolupracovníky podnikli geograficky neobyčejně rozsáhlý a časově náročný výzkum v 157 evropských archivech a knihovnách. Postupně byly vydány nejen oficiální

dokumenty, (tajné) instrukce, různé aktovy materiál a dochovaná korespondence vyslanců jednotlivých evropských mocností, ale také osobní deníky přímých účastníků jednání, prameny městské provenience a mnohé další.¹⁴

Nedílnou součástí mezinárodních vztahů tvořily již od středověku také styky mezi rakouskou větví Habsburků a Velkoknížectvím moskevským (carským Ruskem). Jak poznamenal v jedné ze svých studií rakouský historik Friedrich Edelmayer, patří habsbursko-ruské vztahy, na rozdíl od jiných oblastí Evropy (například skandinávských zemí, Francie, Anglie), k tématům, jimž historická věda doposud věnovala relativně velkou pozornost.¹⁵ Důvod takového stavu lze spatřovat především v tom, že je možné velmi dobře časově určit jejich počátek. Oproti mezinárodním vztahům potomků Rudolfa I. s jinými evropskými zeměmi došlo k navázání vzájemných styků obou

¹² Markus BAUMANN, *Das publizistische Werk des kaiserlichen Diplomaten Franz Paul Freiherr von Lisola (1613–1674). Ein Beitrag zum Verhältnis von absolutistischem Staat, Öffentlichkeit und Mächtepolitik in der frühen Neuzeit*, Berlin 1994.

¹³ Z nepřeberného množství literatury pouze výběrově Fritz DICKMANN, *Der Westfälische Frieden*, Münster 1959; Heinz DUCHHARDT (ed.), *Der Westfälische Friede. Diplomatie – politische Zäsur – kulturelles Umfeld – Rezeptionsgeschichte*, München 1998; Lucien BÉLY (ed.), *L'Europe des traités de Westphalie. Esprit de la diplomatie et diplomatie de l'esprit*, Paris 2000; Guido BRAUN – Christoph KAMPMANN – Maximilian LANZINNER – Michael ROHRSCHEIDER (edd.), *L'art de la paix. Kongresswesen und Friedensstiftung im Zeitalter des Westfälischen Friedens*, Münster 2011.

¹⁴ Konrad REPGEN, *Über die Publikation ACTA PACIS WESTPHALICAE*, in: Franz Bosbach – Christoph Kampmann (edd.), *Dreißigjähriger Krieg und Westfälischer Friede. Studien und Quellen*, Paderborn–München–Wien–Zürich 1998, s. 153–181; Maximilian LANZINNER, *Neuere Forschungen zum Westfälischen Friedenskongress und die Acta Pacis Westphalicae*, *Historisches Jahrbuch* 133, 2013, s. 426–462. V případě císařských vyslanců bylo vydáno celkem jedenáct svazků jejich korespondence a šest svazků deníků. K jednotlivým publikacím blíže na <http://apw.digitale-sammlungen.de/> a <http://www.pax-westphalica.de/index.html> [15. 10. 2015].

¹⁵ F. EDELMAYER, *Gesandtschaftsberichte*, s. 856.

mocností mnohem později.¹⁶ Moskevská Rus totiž představovala po dlouhou dobu v myšlení Evropanů jen jakousi exotickou a neznámou zemi kdesi na východě.¹⁷ Takový způsob vnímání pramenil z dlouhodobé uzavřenosti Ruska vůči okolnímu světu. Pro západní země se otevřelo až v době vlády Ivana III. (1440–1505), který si v roce 1472 vzal za ženu neteř posledního byzantského císaře Sofii Palaiologovnu (1455–1503).¹⁸

Samotný počátek habsbursko-ruských vztahů je možné klást do doby krátce

po uzavření zmiňovaného sňatku. V pozadí navázání vzájemných styků nepochybně stály politické motivy a snaha císaře Fridricha III. (1415–1493) najít spojence proti svým mocenským rivalům ve střední Evropě.¹⁹ Na druhou stranu velkokníže moskevský hledal podporu proti „odvěkému rivalovi“ Ruska – polsko-litevskému státu ovládanému Jagellonci.²⁰ V následujících stoletích se rozproudil mezi Vídní a Moskvou čilý diplomatický ruch.²¹ Zjednodušeně lze říci, že se většina ambasad habsburských císařů do Moskvy

- .....
- ¹⁶ Antonia von REICHE, *Der Weg des russischen Zarentums zur Anerkennung in der Zeit von 1547 bis 1722 (Eine völkerrechtlich-historische Studie)*, Hamburg 2001 (Disertační práce), s. 7–9; Marshall POE, *A Distant World. Russian Relations with Europe before Peter the Great*, in: Cynthia Hyla Whitaker (ed.), *Russia Engages the World, 1453–1825*, Cambridge-London 2003, s. 2–21.
- ¹⁷ Lew KOPELEW, *Fremdbilder in Geschichte und Gegenwart*, in: Mechthild Keller (ed.), *Russen und Russland aus deutscher Sicht, IX.–XVII. Jahrhundert*, München 1985, s. 11–34, zde s. 20. V raném novověku není možné hovořit o Rusku v dnešním slova smyslu. Autoři tento výraz používají v přítomné studii jako synonymum k Velkoknížectví moskevskému či pozdějšímu Ruskému carství. Srov. Max VASMER, *Этимологический словарь русского языка III*, Moskva 1971, s. 521.
- ¹⁸ Kateřina HLOUŠKOVÁ, *Země za zrcadlem. Rusko-italské diplomatické a obchodní vztahy v druhé polovině 17. století*, Červený Kostelec 2010, s. 15. Srov. také Paul PIERLING, *La Russie et l'Orient: mariage d'un tsar au Vatican. Ivan III et Sophie Paléologue*, Paris 1891. K uzavření zmiňovaného sňatku vedla především snaha západní církve o vyvrácení velkého schizmatu a opětovné spojení východního a západního křesťanství. Navíc v symbolické rovině se Ivan III. stal pokračovatelem Byzantského císařství a ochráncem byzantské kultury. Hildegard SCHAEDEER, *Moskau das dritte Rom. Studien zur Geschichte der politischen Theorien in der schlawischen Welt*, Darmstadt 1963, s. 20–50.
- ¹⁹ Joseph FIEDLER, *Nikolaus Poppel, erster Gesandter Österreichs in Russland. Historisch-biographische Skizze, Sitzungsberichte. Akademie der Wissenschaften in Wien, Philosophisch-Historische Klasse 22, 1857, č. 4, s. 183–220*; Dana PÍCKOVÁ, *Habsburkové a Rurikovci na prahu novověku. Příspěvek k dějinám rusko-habsburských vztahů na přelomu 15. a 16. století*, Praha 2002, s. 31.
- ²⁰ Roku 1385 uzavřelo Polské království a Litevské velkoknížectví personální unii. Ta s sebou přinesla i nesnášenlivost Moskevské Rusi, která si dělala nároky na litevská území, jež měla být „dědictvím“ Rusi. Srov. D. PÍCKOVÁ, *Habsburkové a Rurikovci*, s. 33–55; Libor SVOBODA, *Diplomatické vztahy mezi Habsburky a Ruskem v letech 1654–1656*, Brno 2006 (Disertační práce), s. 54.
- ²¹ Hans UEBERSBERGER, *Österreich und Russland seit dem Ende 15. Jahrhundert I, 1488–1605*, Leipzig 1906; Walter LEITSCH, *Moskau und die Politik des Kaiserhofes im XVII. Jahrhundert I, 1604–1654*, Graz-Köln 1960. Srov. TÝŽ, *Der Wandel der österreichischen Russlandpolitik in den Jahren 1724–1726*, *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas* 6, 1958, s. 33–91; TÝŽ, *Die ersten 300 Jahre in den Beziehungen Russlands zu Österreich*, *Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs* 50, 2003, s. 65–77.

v tomto věku týkala mimořádně vyostřených polsko-ruských vztahů.²² Potomci Rudolfa I. patřili k tradičním spojencům Rzeczypospolite a snažili se aktivně zprostředkovat smír mezi zneprátenými mocnostmi.²³

K diplomatickým misím, kterým historická věda prozatím nevěnovala přílišnou pozornost, patří ambasáda Jana

Kryštofa z Fragsteinu²⁴ a jeho asistenta Kryštofa Beuera z Binnen²⁵ do Moskvy v letech 1657–1658. Jejím cílem bylo oznámit ruskému carovi Alexeji I. Michajloviči Romanovovi úmrtí císaře Ferdinanda III. a nástup Leopolda I. na trůn a především zprostředkovat uzavření spojenecké smlouvy mezi Rzeczypospolitou a Ruskem, namířené proti Švédsku.²⁶

²² Hartmut Rüss, *Die Friedensverhandlungen zwischen Moskau und Polen-Litauen im Jahre 1537. Eine Studie zur moskowitischen Diplomatiegeschichte*, Jahrbücher für Geschichte Osteuropas 36, 1988, s. 191–217; Bogusław DYBAŚ, *Wojny północne w XVI–XVIII wieku*, Toruń 2007. Srov. Bickford C. O'BRIEN, *Muscovy and the Ukraine. From the Pereiaslav Agreement to the Truce of Andrusovo, 1654–1667*, Berkeley 1963.

²³ K polsko-rakouským vztahům blíže Walter LEITSCH – Stanisław TRAWKOWSKI (edd.), *Polen und Österreich im 16. Jahrhundert*, Wien 1997; TITIŹ (edd.), *Polen und Österreich im 17. Jahrhundert*, Wien–Köln–Weimar 1999; TITIŹ (edd.), *Polen und Österreich im 18. Jahrhundert*, Warszawa 2000.

²⁴ Jan Kryštof z Fragsteinu byl příslušníkem starobylé slezské šlechtické rodiny. O jeho dětství a mládí nejsou známé žádné informace. V letech 1654–1655, 1656–1657 a 1658–1659 byl činný jako císařský rezident v Polsku. Na přelomu let 1657–1658 navíc působil jako vyslanec Leopolda I. v Rusku. Roku 1664 obdržel za svou ruskou ambasádu titul svobodného pána a císař mu vylepšil erb. V roce 1672 byl jmenován císařským radou a vrchním kancléřem ve Slezsku. Zemřel roku 1682. Blíže k němu Monika HRUŠKOVÁ, *Každodenní život císařských vyslanců v Polsku v druhé polovině 17. století*, České Budějovice 2012 (Diplomová práce).

²⁵ Kryštof Beuer z Binnen se narodil kolem roku 1632 v Cáchách. V mládí absolvoval studium práv v Mohuči a Praze. Dva dny před odjezdem na diplomatickou misi do Moskvy byl jmenován královským radou v Uhrách a Království českém. V prosinci 1658 se stal koncipistou říšské dvorské rady. O devět let později získal místo sekretáře latinské expedice a z moci svého úřadu se začal účastnit zasedání tajné konference Leopolda I. – poradního orgánu panovníka v otázkách vnitřní i zahraniční politiky habsburské monarchie. Zemřel 8. července 1684. Lothar GROSS, *Die Geschichte der deutschen Reichshofkanzlei von 1559–1806*, Wien 1933, s. 424–426; Stefan SIENELL, *Die Geheime Konferenz unter Kaiser Leopold I. Personelle Strukturen und Methoden zur politischen Entscheidungsfindung am Wiener Hof*, Frankfurt am Main–Berlin–Bern–Bruxelles–New York–Oxford–Wien 2001, s. 143–146, 244–246.

²⁶ O tom koncept instrukce Leopolda I. z 6. května 1657. Österreichisches Staatsarchiv Wien, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Russland I, kart. 9, konvolut 3, fol. 54–62; Christoph AUGUSTYNOWICZ, *Русско-польская война 1654–1657 гг. и посредничество Габсбургской империи*, in: Boris Nikolajevič Florja – Lidija Jegorovna Semenova (edd.), *Русская и украинская дипломатия в европу: 50-е годы XVII века*, Moskva 2000, s. 47–52. K mezinárodně-politickému pozadí diplomatické mise výběrově Lev Valentinovič ZAVOROVSKIJ, *Великое княжество Литовское и Россия во время польского Помона (1655–1656 гг.)*, Moskva 1994; Robert I. FROST, *After the Deluge. Poland-Lithuania and the Second Northern War 1655–1660*, Cambridge 1993; Antoni MAĆZAK, *W czasach „potopu“*, Wrocław 1999; Mirosław NAGIELSKI (ed.), *Epoka „Ogniem i mieczem“ we współczesnych badaniach historycznych*, Warszawa 2000; Ryszard SKOWRON (ed.), *Polska wobec wielkich konfliktów w Europie nowożytnej. Z dziejów dyplomacji i stosunków międzynarodowych w XV–XVII wieku*, Kraków 2009.

Poselstvo v čele s Kryštofem Beuerem z Binnen vyrazilo na cestu z metropole habsburského soustátí 14. května 1657. Přes Brno, Vyškov, Olomouc a Lubliniec se ubíralo do slezského Dankówa, kde pobýval polský královský dvůr. Tam se k poutníkům připojil 12. června 1657 Jan Kryštof z Fragsteinu, který zde působil jako císařský rezident v Polsku. Společně pak zamířili přes Zámostí, Zabłudów, Grodno a Minsk do Borisova. V jeho blízkosti museli kvůli podezření z morové nákazy strávit přibližně 20 týdnů v karanténě. Teprve 3. ledna 1658 mohli pokračovat v pouti do Moskvy, do níž slavnostně vjeli 1. února 1658. Po mnoha složitých jednáních, během nichž došlo k četným hádkám a rozeprím, údajných ústrcích a urážkách ze strany služebníků Alexeje I. Michailoviče Romanova opustil Jan Kryštof z Fragsteinu s doprovodem

6. března 1658 hlavní město carského Ruska, aniž by dosáhl jakékoli dohody.²⁷

Přestože se jen kusé zmínky o dobrodružné výpravě hraběte z Fragsteinu pravidelně objevovaly již v soudobých oslavných básních či pohřebních kázáních,²⁸ genealogických příručkách a encyklopedických slovnících,²⁹ prvním, kdo se stručně dotkl zmiňované diplomatické mise, byl v polovině 19. století filozof a právník německého původu Friedrich von Adelung. Ve svém komentovaném soupisu západoevropských návštěvníků Ruska do roku 1700, kteří o svém tamním pobytu zanechali nějaké písemné svědectví, se však v případě Jana Kryštofa z Fragsteinu a Kryštofa Beuera z Binnen v podstatě omezil pouze na desetiřádkovou poznámku o místě uložení dvou dílčích zpráv o průběhu jejich putování v Haus-, Hof-, und Staatsar-

²⁷ K průběhu putování poselstva podrobněji cestovní deník Kryštofa Beuera z Binnen ze 14. května 1657 až 18. března 1658. Österreichisches Staatsarchiv Wien, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Russland I, kart. 10, konvolut 2, fol. 206–221. Srov. také níže, kde jsou blíže okomentovány další prameny k diplomatické misi.

²⁸ Srov. například Ephraim Ignatius NASO, *Trophaeum Virtutis, seu Anagrammatico-Symbolica Emeriti honoris Anathemata. Perennitatis tholo gloriae, Perillustris, Praenobilis et Generosi Domini, Joannis Christophori de Fragstein, Hereditarii Domini in Nimbsdorff etc., Sacrae Caesareae Regiaeque Maestatis Leopoldi I. apud Supremum Silesiae Tribunal, Actualis Consilarii etc. suspensa, et pro monumento non interituri nominis, serae posterorum memoriae commendata*, Wratislaviae 1661; Franciscus Ambrosius SCHÖNHARD, *Schlesischer kostbarer Stein. Der Hoch-Wohl-Gebohrne Herr Herr Johann Christoff Freyherr von Fragstein und Nimbszдорff, u. Röm. kays. Mayt. Rath und königl. Oberamtskanzler im Hertzogthum Ober- und Niederschlesien; Bey dessen den 15. Septemb. deß 1682sten Jahres in der Kirchen S. Adalberti zu Breslau hochansehnlich gehaltenen freyherrlichen Exequien volckreicher Versammlung vorgestellt*, Breslau 1682.

²⁹ Johannes Franciscus BUDDEUS, *Allgemeines historisches Lexicon* II, Leipzig 1730, s. 388; Johann Heinrich ZEDLER, *Grosses vollständiges Universal-Lexicon aller Wissenschaften und Künste* IX, Leipzig–Halle 1735, sl. 1602; Leopold von ZEDLITZ-NEUKIRCH, *Neues preußisches Adels-Lexicon oder genealogische und diplomatische Nachrichten* II, Leipzig 1836, s. 185–186; Ernst Heinrich KNESCHKE (ed.), *Neues allgemeines deutsches Adels-Lexicon*, Leipzig 1861, s. 307–308; Konrad BLAŽEK, *J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch in die Verbindung mit Mehreren. Der ausgestorbene Adel der Preussischen Provinz Schlesien* I, Nürnberg 1887, s. 29.

chivu Wien. Současně konstatoval, že obě relace obsahují podrobný popis cesty do Moskvy a pobytu poselstva v ruské metropoli.³⁰

Naopak z heuristického hlediska výjimečný a mimořádně cenný příspěvek následoval hned o několik roků později – v polovině padesátých let 19. věku – v Petrohradě. Šlo o vytvoření ediční řady *Памятники дипломатических сношений древней России с державами иностранными*, kterou její autoři strukturovali podle jednotlivých evropských a asijských zemí. Právě třetí svazek oddělení *Памятники дипломатических сношений с Римскою империей* obsahuje přepis písemností archivu bývalého moskevského Posolského prikazu z let 1632–1660, jenž je dnes součástí moskevského Российского государственного архива древних актов.³¹ V něm nechybí téměř 200 stran s rozličnými materiály, jež se týkají výše zmiňované diplomatické mise Jana

Kryštofa z Fragsteinu, od listů vojvodů ruských měst, jimiž projížděl, s carem, jeho instrukce, zpráv průvodců o chování poselstva, popisů průběhu slavnostních performancí, přijetí, hmotného zabezpečení služebníků Leopolda I., po zápisy z jednání s císařskými posly a mnohé další.³² Ačkoliv jde o pouhou transkripci dokumentů, bez jakéhokoli kritického aparátu a komentáře, představují unikátní a ucelený pohled ruské strany na zmiňovanou problematiku.³³

Dalším z historiků, kteří se v 19. století podrobněji dotkli osobností Jana Kryštofa z Fragsteinu s Kryštofem Beuerem z Binnen a jejich diplomatické mise do Moskvy, byl profesor Jagellonské univerzity v Krakově Antoni Walewski.³⁴ V rámci vlastní čtyřsvazkové práce o dějinách Rzeczpospolite za vlády Jana II. Kazimíra Vasy v letech 1656–1660 také zevrubně naznačil průběh a výsledky Fragsteinovy cesty a pokusil se ji zasadit do kontextu vývoje a dění v Polském království a Velkoknížectví

³⁰ Friedrich von Adelung, *Kritisch-literarische Übersicht der Reisenden in Russland bis 1700, deren Berichte bekannt sind* II, St. Petersburg 1846, s. 328–329. Srov. Marshall Poe, *Foreign Descriptions of Muscovy: An Analytic Bibliography of Primary and Secondary Sources*, b.m. 2008², s. 129, 130 (první vydání Columbus 1995).

³¹ *Обзор посольских книг из фондов-коллекций, хранящихся в РГАДА (конец XV – начало XVIII в.)*, Moskva 1990. Srov. Nikolaj Michailovič Porožin, *Посольский приказ: Кольбель российской дипломатии*, Moskva 2003.

³² *Памятники дипломатических сношений древней России с державами иностранными III (с 1632 по 1660 год)*, S. Petěrburg 1854, sl. 673–868.

³³ O tom také Nikolaj Nikolajevič Vantyš-Kamenskij (ed.), *Обзор внешних сношений России (по 1800 год) I (Австрия, Англия, Венгрия, Голландия, Дания, Испания)*, Moskva 1894, s. 21–22; Veniamin Olexandrovič Kordt (ed.), *Чужоземни подорожі по Східній Європі до 1700 р*, Kyjiv 1926, s. 125.

³⁴ Krzysztof Baczkowski, *W służbie dworu habsburskiego. Antoni Walewski (1805–1876)*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne 132, 2005, s. 99–108.

litevském ve druhé polovině padesátých let 17. věku.³⁵ Ačkoliv ve svém díle vycházel především z pramenů polské proveniencce, je třeba vyzdvihnout jeho mimořádně dobré znalosti diplomatických písemností uložených v Haus-, Hof- und Staatsarchivu Wien. Některé z nich, včetně dvou listů Jana Kryštofa z Fragsteinu, také publikoval ve formě výběrové edice pramenů na závěr každého svazku.³⁶ Přestože jde z hlediska moderních metodologických a konceptních přístupů o již zastaralou práci, díky pozitivistickému smyslu pro detailní a hutný popis analyzovaných jevů a událostí jí nelze upřít mimořádný materiálový přínos.

To samé platí v případě díla rakouského archiváře a historika Alfreda Francise Pribrama. V průběhu své práce na biografii významného císařského vyslance Františka Pavla Lisoly se pokusil na půdorysu polsko-ruské války nastínit mnohovrstevnatý obraz habsbursko-ruských vztahů v letech 1654–1660.³⁷ I když nechal zcela stranou pozornosti prameny z polských archivů a knihoven, prozatím jako jediný kontex-

tuálně pracoval s písemnostmi uloženými v Haus-, Hof- und Staatsarchivu Wien a informacemi obsaženými v *Памятниках дипломатических сношений древней России с державами иностранными*. Díky tomu nabídl první komplexnější obraz vztahu obou mocností, včetně podrobnějšího popisu diplomatické mise Jana Kryštofa z Fragsteinu a Kryštofa Beuera z Binnen, ve zmiňovaném období.³⁸ Nedílnou součástí jeho výzkumů také tvoří dodnes historiky hojně využívané výběrové edice korespondence a diplomatických zpráv Františka Pavla Lisoly a dalších osob z prostředí vídeňského dvora.³⁹

Zatímco v 19. věku historikové věnovali osobnostem obou vyslanců i samotné diplomatické misi určitou pozornost, 20. století téměř marginalizovalo Jana Kryštofa z Fragsteinu, Kryštofa Beuera z Binnen a jejich zahraniční činnost ve službách Habsburků. Jména obou jedinců samozřejmě nechybějí v doposud nepřekonaném *Repertoriu* vyslanců evropských mocností po vestfálském míru

.....
³⁵ Antoni WALEWSKI, *Historia wyzwolenia Polski za panowania Jana Kazimierza (1655–1660)* I–II, Kraków 1866–1868; тѣж, *Historia wyzwolonej Rzeczypospolitej wpadającej pod jarzmo domowe za panowania Jana Kazimierza (1655–1660)* I–II, Kraków 1870–1872. K tomu rovněž тѣж, *Geschichte Leopold's I. und der hl. Ligue 1657–1700. Nach ungedruckten Urkunden* II/1, Krakau 1861.

³⁶ Тѣж, *Historia wyzwolenia* II, s. LIX–LX.

³⁷ Alfred Francis PRIBRAM, *Österreichische Vermittelungs-Politik im polnisch-russischen Kriege 1654–1660*, Archiv für österreichische Geschichte 75, 1889, s. 415–480. Stov. тѣж, *Franz Paul Freiherr von Lisola (1613–1674) und die Politik seiner Zeit*, Leipzig 1894.

³⁸ тѣж, *Österreichische Vermittelungs-Politik*, s. 450–456.

³⁹ Тѣж (ed.), *Die Berichte des kaiserlichen Gesandten Franz von Lisola aus den Jahren 1655–1660*, Archiv für österreichische Geschichte 70, 1887, s. 1–571; тѣж (ed.), *Venetianische Depeschen vom Kaiserhofe (Dispacci di Germania) I. Band: 1657, April – 1661, Juli*, Wien 1901. K diplomatické činnosti Františka Pavla Lisoly ve druhé polovině padesátých let 17. století blíže také Ferdinand HIRSCH, *Der österreichische Diplomat Franz von Lisola und seine Thätigkeit während des Nordischen Krieges in den Jahren 1655–1660*, Historische Zeitschrift 60, 1888, s. 468–498.

a synteticky zaměřené práci Klause Müllera o císařské diplomacii ve druhé půli 17. a první polovině 18. věku.⁴⁰ V případě Jana Kryštofa z Fragsteinu jako rezidenta Ferdinanda III. ve Varšavě v letech 1654–1655 lze ještě zmínit analytickou studii Józefa Leszczyńského o dvou posledních sejmech v Polsku před švédskou „potopou“,⁴¹ u Kryštofa Beuera z Binnen jeho biogramy v pracích Lothara Grosse o dějinách říšské dvorské rady a Stefana Sienella o fungování a významu tajné konference za vlády Leopolda I.⁴² V některých dalších případech, stejně jako v 19. věku, zaznělo Fragsteinovo či Beuerovo jméno pouze jako doplněk k širším výkladům

obecných historických událostí, zejména ve vztahu k druhé severní válce v letech 1655–1660.⁴³

Průběhu diplomatické mise Jana Kryštofa z Fragsteinu s Kryštofem Beuerem z Binnen se rovněž okrajově dotýká ve vlastních výzkumech habsbursko-ruských diplomatických vztahů ve druhé polovině 17. století také profesorka vídeňské univerzity Iskra Schwarcz.⁴⁴ Ve svých studiích se za použití moderních metodologických přístupů, zejména konceptu symbolické komunikace, zabývá například otázkami dvorského ceremoniálu na moskevském dvoře ve vztahu k císařským vyslancům, sebezprezentace ruského vládce

⁴⁰ Ludwig BITTNER – Lothar GROSS, *Repertorium der diplomatischen Vertreter aller Länder seit dem Westfälischen Frieden I (1648–1715)*, Berlin 1936, s. 159, 161; Klaus MÜLLER, *Das kaiserliche Gesandtschaftswesen im Jahrhundert nach dem Westfälischen Frieden (1648–1740)*, Bonn 1976, s. 132, 145, 211.

⁴¹ Józef LESZCZYŃSKI, *Dwa ostatnie sejmy przed „potopem“ szwedzkim w oczach dyplomaty cesarskiego*, Śląski kwartalnik historyczny Sobótka 30, 1975, č. 2, s. 289–302.

⁴² L. GROSS, *Die Geschichte der deutschen Reichshofkanzlei*, s. 424–426; S. SIENELL, *Die Geheime Konferenz*, s. 143–146.

⁴³ Wybórowé Émile HAUMANT, *La guerre du nord et la paix d'Oliva, 1655–1660*, Paris 1893, s. 179; Ludwik KUBALA, *Wojna brandenburska i najazd Rakoczego w roku 1656 i 1657*, Lwów 1910; Jan WEGNER, *Warszawa w czasie najazdu szwedzkiego 1655–1657*, in: *Polska w okresie drugiej wojny północnej 1655–1660 II*, Warszawa 1957, s. 231–259, zde s. 253; Theodore МАСКІВ, *Imperial Envoy to Hetman Khmelnytsky in 1657*, *The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the United States* 12, 1969–1972, s. 217–227, zde s. 221–222; R. I. FROST, *After the Deluge*, s. 33, 36–37, 42; Gábor KÁRMÁN, *II. Rákóczi György 1657. évi lengyelországi hadjáratának diplomáciai háttere*, *Századok* 146, 2012, s. 1049–1084, zde s. 1054.

⁴⁴ Například Iskra SCHWARCZ, *Die diplomatischen Beziehungen Österreich – Russland in der zweiten Hälfte des XVII. Jahrhunderts*, *Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs* 50, 2003, s. 29–41, 185–189, zde s. 33. Srov. ТАЏ, *Вена-Москва: дипломатические отношения в середине XVII века*, in: *Славяне и их соседи. Средние века – раннее новое время. Вып. 9. Славяне и немцы. 1000-летнее соседство: мирные связи и конфликты*, Moskva 1999, s. 180–188; ТАЏ, *Австро-руссские дипломатические отношения в первые годы Северной войны*, in: B. N. Florja – L. J. Semenova (edd.), *Русская и украинская дипломатия*, s. 31–46; Iskra SCHWARCZ – Christoph AUGUSTYNOWICZ, *Отношения Габсбургов с Россией и Украиной в период международного кризиса середины XVII в.*, in: Iskra Schwarcz – Olga Chavanova – Boris Florja – Michael Meyer – Lidija Semenova (edd.), *Русская и украинская дипломатия в международных отношениях в Европе в середине XVII в.*, Moskva 2007, s. 233–310.

v očích západoevropských diplomatů nebo vleklymi spory o titulaturu mezi římsko-německým císařem a ruským carem.⁴⁵

V případě českých historiků stojí za zmínku především disertační práce Libora Svobody o diplomatických vztazích mezi Habsburky a Ruskem v letech 1654–1656. Ačkoliv se ve svém výkladu zaměřil především na rekonstrukci průběhu ambasád Allegretta Allegrettiho s Johannem Theodorem z Lorbachu a poselstva ruského cara do Vídně, stranou pozornosti neponechal ani činnost Jana Kryštofa z Fragsteinu jako císařského rezidenta v Polsku.⁴⁶ Současně neopomněl velmi stručně zhodnotit Fragsteinovo a Beuerovo poselstvo do Moskvy v letech 1657–1658. S mimořádně dobrou znalostí zejména ruských archivů rovněž naznačil, kam by se v budoucnu mohlo ubírat další bádání o tomto tématu.⁴⁷ Stranou pozornosti nelze nechat ani právě probíhající projekt badatelského kolektivu pod vedením Jiřího Kubeše *Česká a moravská*

šlechta v diplomatických službách rakouských Habsburků (1640–1740). K jeho hlavním cílům patří nastínit životní osudy urozených jedinců z českých zemí, kteří ve zmiňovaném období absolvovali ve službách potomků Rudolfa I. diplomatickou misi.⁴⁸ Nedílnou součástí projektu tvoří elektronická kritická edice instrukcí habsburských panovníků svým služebníkům. V ní také nechybí instrukce Leopolda I. svým zástupcům – Janu Kryštofovi z Fragsteinu a Kryštofu Beuerovi z Binnen – na polsko-ruských jednáních ve Vilniusu z 27. června 1658.⁴⁹

Systematickou a dlouhodobou pozornost vyslancům Leopolda I. na polském královském dvoře ve druhé polovině 17. století, Jana Kryštofa z Fragsteinu a Kryštofa Beuera z Binnen nevyjímaje, věnuje v rámci své disertační práce o jejich každodenním životě spoluautorka přítomné studie Monika Konrádová, rozená Hrušková.⁵⁰ Ve svých výzkumech využívá moderní metodologické trendy, které se

⁴⁵ Srov. Iskra SCHWARCZ, *Die kaiserlichen Gesandten und das diplomatische Zeremoniell am Moskauer Hof in der zweiten Hälfte des 17. Jahrhunderts*, in: Ralph Kauz – Giorgio Rota – Jan Paul Niederkorn (edd.), *Diplomatisches Zeremoniell in Europa und im Mittleren Osten in der frühen Neuzeit*, Wien 2009, s. 265–286.

⁴⁶ L. SVOBODA, *Diplomatické vztahy*, s. 95, 136, 161–162. Srov. také TÝŽ, *Cisár Ferdinand III., Bohdan Chmelnyckij a podunajská krutěctví. Neznámá kapitola v dějinách habsbursko-ukrajinských vztahů v padesátých letech 17. století*, Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity C 52, 2005, s. 83–96; TÝŽ, *Ruský posel Grigorij Bogdanov a jeho cesta do Vídně na jaře roku 1656*, *Acta historica et Museologica Universitatis Silesianae Opaviensis* C 7, 2007, s. 135–151.

⁴⁷ TÝŽ, *Diplomatické vztahy*, s. 209.

⁴⁸ <http://uhv.upce.cz/cs/gacr-project-nobility-and-diplomacy/> [1. 10. 2015]. Stručně k tomu také J. HRBEK, *Cesty evropské historiografie*, s. 29.

⁴⁹ <http://uhv.upce.cz/data/File/kubes/01-fragsteina.pdf> [1. 10. 2015].

⁵⁰ Srov. její kvalifikační práce Monika HRUŠKOVÁ, *Volba polského krále Augusta II. Silného očima habsburských vyslanců*, České Budějovice 2010 (Bakalářská práce); TÁŽ, *Každodenní život císařských vyslanců*.

v posledním desetiletí uplatnily v historické vědě, zejména historicko-antropologické přístupy a koncept nových politických dějin (symbolické komunikace). Heuristicky nevychází pouze z bohatých fondů vídeňských archivů a knihoven. Stranou pozornosti neponechává ani šlechtické rodinné archivy a další kulturní instituce v České republice, Německu a Polsku.⁵¹

Přestože se osobnosti Jana Kryštofa z Fragsteinu, Kryštofa Beuera z Binnen a jejich diplomatické mise do Moskvy v letech 1657–1658 zejména v 19. století dotkli někteří historikové a historičky, doposud neexistuje žádný komplexnější a zevrubnější pohled na průběh a vyústění již několikrát zmiňované ambasády. Za příčinu takového stavu lze s největší pravděpodobností považovat absenci většího pramenného korpusu, který by pokrýval celý průběh diplomatické mise, od jmenování a vydání instrukce vyslancům, přes putování do Moskvy a tamní pobyt, dvacetitýdenní zadržení kvůli morové nákaze u Borisova, až po návrat, sestavení závěrečných zpráv a vyúčtování nákladů na cestu. Velkou měrou se na tomto neradostném stavu podepsala také skutečnost, že se přes veškerou snahu autorů chystané edice doposud nepodařilo objevit osobní pozůstalost hlavního aktéra moskevské mise – Jana Kryštofa z Fragsteinu.

Připravovaná edice písemností k diplomatické misi Jana Kryštofa z Fragsteinu s Kryštofem Beuerem z Binnen do Moskvy v letech 1657–1658, jež bude vydána v rámci vědeckého projektu řešeného s podporou Grantové agentury Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, proto bude z heuristického hlediska zahrnovat pestrou škálu písemností sesbíraných z různých středoevropských archivů a knihoven. Především bude vycházet z rozsáhlých fondů uložených v jednotlivých součástech Österreichisches Staatsarchiv Wien. Na prvním místě je třeba zmínit Haus-, Hof- und Staatsarchiv, kde se ve fondu Russland nachází největší korpus pramenů – koncept instrukce Leopolda I., adresované Janu Kryštofovi z Fragsteinu a Kryštofu Beuerovi z Binnen, ze 6. května 1657, pověřovací listiny obou ambasadorů, jejich korespondence s Leopoldem I. a vybranými hodnostáři vídeňského dvora (Jan Adolf ze Schwarzenberku, Jan a Baltazar Walderode z Eckhausenu), přípisy Leopolda I. Dietrichovi z Brömbensu a Ferdinandu Zikmundu Kurzovi ze Senftenau, listy polského krále Jana II. Kazimíra Vasy a ruského cara Alexeje I. Michailoviče Romanova, cestovní deník a závěrečná zpráva Kryštofa Beuera z Binnen,

⁵¹ TÁŽ, *Diplomaten an der Grenze. Kaiserliche Diplomaten und ihre Tätigkeit in Polen im 17. Jahrhundert*, in: *Kulturlandschaften und Identitäten entlang der tschechisch-österreichischen Grenze – 60 Jahre EU, Raabs an der Thaya* 2013, s. 55–61; TÁŽ, *Elekcje królów polskich w drugiej połowie XVII w. oczyma dyplomatów cesarskich*, in: *Wokół wolnych elekcji w państwie polsko-litewskim XVI–XVIII w. O znaczeniu idei wyboru – między teorią a praktyką. 250 rocznica ostatniej wolnej elekcji w Rzeczypospolitej*, Katowice 2016 (v tisku); Monika KONRÁDOVÁ – Rostislav SMÍŠEK, *Habsburgowie i Michał Korybut Wiśniowiecki. Przyjazd arcyksiężniczki Eleonory Marii do Rzeczypospolitej w 1670 roku jako sposób komunikacji symbolicznej*, *Historia Slavorum Occidentis* 5, 2015 (v tisku).

nálezy tajné rady ohledně průběhu diplomatické mise.⁵²

Nedílnou součástí edice bude také tvořit závěrečná italsky psaná zpráva Allegretta Allegrettiho, jenž ve službách císaře Ferdinanda III. podnikl v letech 1655–1657 diplomatickou misi do Moskvy, z 28. února 1657.⁵³ Jan Kryštof z Fragsteinu totiž několikrát na stránkách svých dopisů různým adresátům i závěrečné zprávy zmínil, že si před cestou podrobně prostudoval závěrečnou zprávu diplomata Ferdinanda III. Navíc v některých pramenech, například ve své závěrečné zprávě, výslovně uvedl, že průběh popisovaných událostí – především festivů – nehodlal dále nijak rozepisovat, neboť se o nich podrobněji zmínili jeho předchůdci, zejména Allegretti.⁵⁴ Z dochovaných pramenů nelze přesně zjistit, kterou závěrečnou zprávu Allegretta

Allegrettiho měl Jan Kryštof z Fragsteinu na mysli. Zda první, latinskou, z 18. ledna 1656, nebo druhou, italskou, z 28. února 1657.⁵⁵ Protože latinská relace z roku 1656 již byla vydána jako součást jiné práce,⁵⁶ rozhodli se autoři edice zpřístupnit širší badatelské veřejnosti také italsky koncipovanou zprávu.⁵⁷

Stranou pozornosti nelze v případě Haus-, Hof- und Staatsarchivu nechat ani fond Polen a doposud nevydanou epistolografii Jana Kryštofa z Fragsteinu a Leopolda I. s příslušníky císařské ambasády v Polsku, zejména s Františkem Pavlem Lisolou a Johannem Morandem Girardinem.⁵⁸ Nemale vypovídací možnosti nabízí také korespondence Kryštofa Beuera z Binnen se svou manželkou a dalšími rodinnými příslušníky⁵⁹ a knihy dvorské pokladny z let 1657 a 1658, jež se nachá-

.....
⁵² Österreichisches Staatsarchiv Wien, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Russland I, kart. 9, konvolut 3, a kart. 10, konvolut 1–2.

⁵³ F. VON ADELUNG, *Kritisch-literarische Übersicht* II, s. 327; Mirko DEANOVIĆ, *Frano Dživa Gundulića i njegov put u Moskvu 1655. godine*, *Starine* 41, 1948, s. 7–59; M. SVOBODA, *Diplomatické vzťahy*.

⁵⁴ „*Hunc secuti sunt 60 circiter cibi variique generis potus, quae omnia sicuti et reliquas caeremonias modumque eorum commessandi et compotandi latius describere superfluum existimaui, quandoquidem a meis nuper praedecessoribus mos eorum ad mensam et consuetudo sufficienter descripta sit.*“ Závěrečná relace Jana Kryštofa z Fragsteinu z 18. června 1658. Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, Oddział Starych Druków, akcesja 1988.16, Fragstein.

⁵⁵ Kromě obou zmiňovaných relací se také v Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien dochovala německy koncipovaná závěrečná zpráva Jana Theodora z Lorbachu, asistenta Allegretta Allegrettiho. F. VON ADELUNG, *Kritisch-literarische Übersicht* II, s. 327.

⁵⁶ Srov. Augustin THEINER (ed.), *Monuments historiques relatifs aux règnes d'Alexis Michaëlowitch, Féodor III et Pierre le Grand, czars de Russie, extraits des archives du Vatican et de Naples*, Rome 1859, s. 6–9.

⁵⁷ Österreichisches Staatsarchiv Wien, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Russland I, kart. 9, konvolut 3, pag. 833–874.

⁵⁸ Tamtéž, Polen I, kart. 70 a 71.

⁵⁹ Tamtéž, Reichsarchive, Reichshofrat und Reichskanzlei – Verfassungsakten (1530–1850), Korrespondenzen, kart. 7, 1/2–7.

zejí v Hofkammerarchivu.⁶⁰ Nezastupitelné místo v edici rovněž připadne více než desítky listů Jana Kryštofa z Fragsteinu a Kryštofa Beuera z Binnen s hrabětem Janem Adolfem ze Schwarzenberku, které se nacházejí ve Státním oblastním archivu Třeboň, oddělení Český Krumlov, Rodinném archivu Schwarzenberků.⁶¹ Cenná je také skutečnost, že se vedle nich dochovalo v pozůstalosti šlechtice několik Schwarzenberkových konceptů odpovědí na došlé zprávy. Nejrozsáhlejší pramen edice však tvoří oficiální latinsky psaná závěrečná zpráva Jana Kryštofa z Fragsteinu z 18. června 1658, jež se nachází v Biblioteka Uniwersytecka Wrocław.⁶²

Přestože výše uvedené prameny pokrývají téměř celý průběh diplomatické mise Jana Kryštofa z Fragsteinu a Kryštofa Beuera z Binnen, po prozkoumání zmínovaných archiválií se před zraky autorů objevilo jedno časově ohraničené „bílé“ místo, z něhož se dochovalo jen minimum písemnosti. Jde o období od konce srpna

1657 do 3. ledna 1658, kdy bylo poselstvo kvůli podezření z morové nákazy na přibližně 20 týdnů zadrženo poblíž Borisova a nesmělo s nikým písemně komunikovat. O tom, že císařské poselstvo tento zákaz nedodržovalo a skrytě udržovalo čilý kontakt s vyslanci dalších evropských mocností, výmluvně vypovídá edice deníku Štefana Františka Medekszy, ambasadora litevského polního hejtmána Vincenta Alexandra Korwina Gosiewského k ruskému carovi.⁶³ Také on byl od poloviny října 1658 držen v karanténě v jakési vsi nedaleko služebníků Leopolda I. Mnohem zajímavější je však skutečnost, že na stránkách svého polského deníku velmi podrobně, téměř slovo od slova, převyprávěl obsah listů, které mu s denní až třídní frekvencí adresoval Jan Kryštof z Fragsteinu.⁶⁴ Současně zde neváhal zevrubně rozvést vlastní odpovědi na zasláné dopisy.

Právě jedinečné informace obsažené na stránkách Medekszyova deníku zásadním způsobem ovlivní podobu samotné

⁶⁰ Tamtéž, Hofkammerarchiv, Hofzahlamtsbuch 103 (1657) a 104 (1658). Srov. Mark HENGERER, *Die Abrechnungsbücher des Hofzahlmeisters (1542–1714) und die Zahlamtsbücher (1542–1825) im Wiener Hofkammerarchiv*, in: J. Pauser – M. Scheutz – T. Winkelbauer (edd.), *Quellenkunde*, s. 128–143.

⁶¹ Státní oblastní archiv Třeboň, oddělení Český Krumlov, Rodinný archiv Schwarzenberků, fasc. 373.

⁶² Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, Oddział Starych Druków, akcesja 1988.16, Fragstein.

⁶³ Władysław SEREYŃSKI (ed.), *Stefana Franciszka z Prószcza Medekszy, sekretarza Jana Kazimierza, sędziego ziemskiego kowieńskiego, Księga pamiętnicza wydarzeń zasłanych na Litwie 1654–1668*, Kraków 1875, s. 28–151. Kromě toho císařští diplomaté komunikovali také s vyslancem braniborského kurfürta Fridrichem Jáchymem z Borrentinu. Bernhard ERDMANNSDÖRFER (ed.), *Urkunden und Actenstücke zur Geschichte des Kurfürsten Friedrich Wilhelm von Brandenburg. Politische Verhandlungen V*, Berlin 1884, s. 3–78; Oleg Sergejevič ŠAKLEIN, *Миссия бранденбургского посла Иоахима фон Боррентина в Россию в 1657–1658 гг.*, *Вестник Волжского университета имени В.И. Татищевой* 2012, č. 1, s. 199–214. Srov. L. BITTNER – L. GROSS, *Repertorium I*, s. 55–56, 419.

⁶⁴ První list, který mu Jan Kryštof z Fragsteinu zaslal 20. října 1657, dokonce neváhal opsat slovo od slova podle latinského originálu. W. SEREYŃSKI (ed.), *Stefana Franciszka z Prószcza Medekszy, sekretarza Jana Kazimierza, sędziego ziemskiego kowieńskiego, Księga pamiętnicza*, s. 65–66.

edice písemností k diplomatické misi Jana Kryštofa z Fragsteinu a Kryštofa Beuera z Binnen do Moskvy v letech 1657–1658. Protože se obsahová náplň jednotlivých dopisů adresovaných vyslanci Vincentu Alexandru Korwinu Gosiewskému Janem Kryštofem z Fragsteinu jeví autorům natolik zásadní k poznání průběhu císařské ambasády, rozhodli se je zařadit do připravované edice.⁶⁵ Ta proto bude mít formu smíšené edice. Zatímco prameny z českých, polských a rakouských archivů a knihoven budou metodou transkripce zpřístupněny „*in extenso*“, listy uvedené v diáři Štefana Františka Medekszy budou formou zevrubných regest, s přesným odkazem na příslušné stránky osobního deníku, zapracovány přímo do chystané práce. Rovněž jednotlivé vydávané dopisy a zprávy Jana Kryštofa z Fragsteinu, Kryštofa Beuera z Binnen a Leopolda I., adresované různým adresátům, včetně jejich odpovědí, budou opatřeny záhlavním regestem. Nebude zde chybět ani poznámkový aparát, jehož prostřednictvím autoři budou blíže charakterizovat personalia,

topografické údaje, pojmosloví a komentovat kodikologické znaky editovaných písemností.⁶⁶ Z hlediska kontextualizace obsahové náplně vydávaných pramenů budou tvořit nedílnou součást edice historické komentáře. Pro snadnější orientaci v textu nebude na závěr knihy chybět ani osobní a místní rejstřík.

Použité ediční zásady budou odrážet odborné zaměření ediční řady *Prameny k českým dějinám 16.–18. století (Documenta res gestas Bohemicas saeculorum XVI.–XVIII. illustrantia)*, v jejímž rámci bude publikace otištěna, a budou navazovat na předchozí edice jazykově německých, francouzských a latinských pramenů.⁶⁷ Jednotlivé písemnosti budou připraveny k vydání v úplném znění, s maximálním respektem k jejich originálnímu členění. Proto oddělování tematických a chronologických oddílů bude důsledně kopírovat předlohu. Při sestavování zásad pro přípravu edice bylo třeba přihlídnout k výjimečnosti samotného pramene, který vyžadoval osobitý přístup z hlediska paleografického i jazykového.⁶⁸ Hlavním cílem edice bude

⁶⁵ To, že autoři edice budou vycházet výhradně z informací zachycených na stránkách deníku Štefana Františka Medekszy, vyplývá ze skutečnosti, že se jim doposud nepodařilo objevit osobní pozůstalost vyslance Vincenta Alexandra Korwina Gosiewského.

⁶⁶ Pavel VAŠÁK, *Textologie. Teorie a ediční praxe*, Praha 1993, s. 120–121.

⁶⁷ Miroslava DURAJOVÁ – Rostislav SMÍŠEK (edd.), *Hieronymus der Ältere Schlick: Das Tagebuch. Eine Selbstdarstellung aus den Jahren 1580–1582*, České Budějovice 2008; Václav BOK – Anna KUBÍKOVÁ (edd.), *Bericht über die Reise Johann Christians und Johann Seyfrieds von Eggenberg durch die Länder Mittel-, West- und Südeuropas in den Jahren 1660–1663. Eine kommentierte Edition*, České Budějovice 2012; Rostislav SMÍŠEK (ed.), *Das Tagebuch Ferdinands zu Schwarzenberg aus den Jahren 1686–1688 und 1696–1697. Eine vollständige kritische Edition*, České Budějovice 2015.

⁶⁸ František ROUBÍK, *Pravidla pro vydávání historických pramenů pro novější dějiny (16.–20. století)*, Archivní časopis 7, 1957, s. 59–65; Oskar REICHMANN, *Zur Edition frühneuhochdeutscher Texte*, Zeitschrift für deutsche Philologie 97, 1978, s. 337–361; Michal SVATOŠ, *Současná praxe ve vydávání raněnovověkých latinských textů a otázky z ní vyplývající*, Listy filologické 122, 1999, s. 222–231; Wal-

snaha o uchování původní fonetické podoby textů a jejich vyjádření pomocí prostředků moderní grafiky. Další překážkou pro stanovení jednotných zásad představuje jazyková pestrost pramenů – vedle latiny a němčiny také italština. Při přepisu textů proto autoři plně respektovali zvláštnosti každé ze tří výše zmíněných řečí, jež jsou odrazem jejich historického vývoje.⁶⁹

Snaha zpřístupnit písemnosti o diplomatické misi Jana Kryštofa z Fragsteinu a Kryštofa Beuera z Binnen v letech 1657–1658 do Moskvy širší badatelské veřejnosti rovněž výrazně ovlivní podobu jazykové stránky kritické edice. Ta bude obsahovat nejen původní znění samotných pramenů, kterým dominuje výhradně latina s němčinou, relaci Allegretta Allegrettiho také italština, ale v případě latinského a italského jazyka i jejich překlad do češtiny. K takovému kroku editory vedla přede-

vším gramatická a syntaktická náročnost latinského a italského textu a částečně posunutí významu jejich slovní zásoby poloviny 17. století ve srovnání s klasickou latinou a moderní italštinou.⁷⁰

Samotné edici bude předcházet rozsáhlá úvodní studie, v níž se autoři pokusí zasadit diplomatickou misi Jana Kryštofa z Fragsteinu a Kryštofa Beuera z Binnen do kontextu historického vývoje nejen diplomatických styků mezi středoevropskou habsburskou monarchií (západní Evropou) a Ruskem na prahu novověku.⁷¹ Nebude zde chybět ani zamyšlení nad životními osudy výše zmiňovaných hlavních aktérů ambasády, včetně naznačení směřování jejich kariérních kroků po návratu z carského Ruska.⁷² Nejvíce prostoru v úvodní studii však bude zaujímat analýza obsahové náplně editovaných písemností. Ty poskytují zajímavé informace nejen

.....

ter HEINEMEYER (ed.), *Richtlinien für die Edition landesgeschichtlicher Quellen*, Marburg–Hannover 2000; Ivan ŠŤOVIČEK a kol., *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti. Příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.–20. století pro potřeby historiografie*, Praha 2002.

⁶⁹ Manfred THALLER, *Reproduktion, Erschließung, Edition, Interpretation: ihre Beziehungen in einer digitalen Welt*, in: Brigitte Merta – Andrea Sommerlechner – Herwig Weigl (edd.), *Von Nutzen des Edierens*, Wien–München 2005, s. 205–228; Jacob WÜHRER – Martin SCHEUTZ (edd.), *Zu Diensten Ihrer Majestät. Hofordnungen und Instruktionsbücher am frühneuzeitlichen Wiener Hof*, Wien–München 2011, s. 263–269.

⁷⁰ Srov. Alexander STICH, *Všechno je jinak a většinou složitě. Jak to skutečně bylo s českým jazykem v pobělohorském období I*, Britské listy z 11. září 1997.

⁷¹ K tomu také Georg von RAUCH (ed.), *Studien über das Verhältniss Russlands zu Europa*, Darmstadt 1964; Dieter GROH, *Rußland im Blick Europas. 300 Jahre historische Perspektiven*, Frankfurt am Main 1988; Walter LEITSCH, *Die ersten 300 Jahre in den Beziehungen Russlands zu Österreich*, Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs 50, Wien 2003, s. 65–77; Marshall POE (ed.), *Early Explorations of Russia*, London 2003.

⁷² Srov. Francesca DE CAPRIO, *Un ambasciatore imperiale alla corte di Pietro il Grande: Christoph Ignaz Edler von Guarient e Rall nel diario di viaggio del suo segretario*, in: Gaetano Platania (ed.), *Relazioni internazionali e diplomazia nell'Europa centro-orientale tra età moderna e contemporanea*, Viterbo 2009, s. 67–89.

k průběhu příprav, skladbě císařského poselstva, logistickému zabezpečení samotné mise, ale také k náročnému a nebezpečnému putování výpravy cizími zeměmi a různým stránkám (ne)každodenního života na cestách.⁷³ Velmi cenné jsou zejména rozsáhlé popisy slavnostních vjezdů do rozličných ruských měst, včetně Moskvy, audiencí u Alexeje I. Michailoviče Romanova, hostin a dalších festivit, které budou sloužit k nastínění reprezentčních strategií a způsobů vizualizace společenského postavení Jana Kryštofa z Fragsteinu s Kryštofem Beuerem z Binnen jako zástupců Leopolda I. na jedné

straně, ruského cara a jeho rádců na straně druhé.⁷⁴

S tímto tématem se úzce pojí také otázky ceremoniální přednosti obou zúčastněných stran a vůbec podoby vzájemného setkávání dvou na první pohled odlišných hodnotových systémů, jež se neobešlo bez nejrůznějších nedorozumění a třenic. Důkazem takového tvrzení je například přeo správnou titulaturu Leopolda I. i Alexeje I. Michailoviče Romanova⁷⁵ nebo z pohledu Jana Kryštofa z Fragsteinu zcela nevhodná gesta ruského cara, která používal během audiencí, když se ptal na osobu mladého Habsburka.⁷⁶ Právě zevrubné

⁷³ Rouven PONS, *Gesandte in Wien. Diplomatischer Alltag um 1700*, in: Susanne Claudine Pils – Jan Paul Niederkorn (edd.), *Ein zweigeteilter Ort? Hof und Stadt in der Frühen Neuzeit*, Innsbruck 2005, s. 155–187; Heiko DROSTE, *Im Dienst der Krone. Schwedische Diplomaten im 17. Jahrhundert*, Berlin 2006; M. HRUŠKOVÁ, *Každodenní život císařských vyslanců*.

⁷⁴ Christian WIELAND, *Diplomaten als Spiegel ihrer Herren? Römische und florentinische Diplomatie zu Beginn des 17. Jahrhunderts*, *Zeitschrift für historische Forschung* 31, 2004, s. 359–379; Heidrun R. I. KUGELER, „Le Parfait Ambassadeur“. *The Theory and Practice of Diplomacy in the Century following the Peace of Westphalia*, Oxford 2006 (Disertační práce); Friedrich POLLERROSS, *Die Kunst der Diplomatie. Auf den Spuren des kaiserlichen Botschafters Leopold Joseph Graf von Lamberg (1653–1706)*, Petersberg 2010; Matthias KÖHLER, *Strategie und Symbolik. Verhandeln auf dem Kongress von Nimwegen*, Köln–Weimar–Wien 2011.

⁷⁵ Klaus MEYER, „Kaiserliche grossmächtigkeit“. *Titularfragen bei den Verhandlungen zwischen Kaiser und Zar 1661/62*, in: Hugo Weczerka (ed.), *Rossica externa. Studien zum 15.–17. Jahrhundert*. Festgabe für Paul Johansen zum 60. Geburtstag, Marburg 1963, s. 115–124; Marc SZEFFEL, *The Title of the Muscovite Monarch up to the End of the Seventeenth Century*, Canadian–American Slavic Studies 13, 1979, s. 59–81; A. VON REICHE, *Der Weg des russischen Zarentums*; Isabel DE MADARIAGA, *Politics and Culture in Eighteenth-Century Russia*, London–New York 2014², s. 15–39.

⁷⁶ Claudia GARNIER, „Wer meinen Herr ehrt, den ehre ich billig auch.“ *Symbolische Kommunikationsformen bei Gesandtenempfangen am Moskauer Hof im 16. und 17. Jahrhundert*, *Jahrbuch für Kommunikationsgeschichte* 7, 2005, s. 27–51; TÁŽ, „Welcher massen die Potschafften empfangen und gehalten werden“. *Diplomatisches Zeremoniell und Ritualpraxis am Moskauer Hof aus der Perspektive westlicher Gesandter im 16. und frühen 17. Jahrhundert*, in: Peter Burschel – Christine Vogel (edd.), *Die Audienz. Ritualisierter Kulturkontakt in der Frühen Neuzeit*, Köln–Weimar–Wien 2014, s. 57–80; Igor ANDREEV, *Zeremoniell als Sinnbild der Macht. Die ersten Romanows und ihre kirchlichen und höfischen Zeremonien*, in: Otto G. Oexle – Michail A. Bojcov (edd.), *Bilder der Macht im Mittelalter und Neuzeit. Byzanz – Okzident – Rußland*, Göttingen 2007, s. 517–537; Sebastian LAMBERTZ, *Das diplomatische Zeremoniell am Moskauer Hof als Ausdruck großfürstlicher Herrschaftsansprüche*, *Noe. Das Onlinejournal des Kölner Forums für Geschichte und Kultur Osteuropas* 12, 2013, č. 2, s. 23–34.

komentáře pestré škály sporných situací, argumentace císařské a ruské strany i vyústění jednotlivých hádek odrážejí stránky editovaných písemností.⁷⁷ Shromážděné prameny však nereflktují jen konfliktní soužití diplomatického poselstva s carským dvorem, ale také ostrou rivalitu mezi jednotlivými služebníky Leopoda I., především Janem Kryštofem z Fragsteinu a Kryštofem Beuerem z Binnen.⁷⁸

Četné sporné situace pramenily ze skutečnosti, že se ruská strana pokusila císařské vyslance zcela izolovat od okolního světa a zakázat jim jakékoliv návštěvy. Rovněž emisarům nedovolila, ač o to několikrát žádali, si s nikým, ať už ústně či písemně, vyměňovat informace, dokonce ani se samotným Leopoldem I. Jan Kryštof z Fragsteinu s Kryštofem Beuerem z Binnen to pochopitelně snaželi s velkou nelibostí a hledali cesty, jak se vyhnout údajnému nařízení cara. Nezanedbatelné místo ve výkladu proto připadne nástinu

podob skryté komunikace, často šifrované,⁷⁹ členů diplomatického poselstva s blízkým i vzdáleným okolím (například s vyslanci spřátelených mocností – Dánska a Rzeczpospolite), případně s Vídní, a rekonstrukci komunikační sítě Jana Kryštofa z Fragsteinu na nepříliš přátelsky nakloněném území.⁸⁰

Stranou pozornosti nelze nechat ani konstrukci obrazu „toho druhého“. V tomto případě nepůjde pouze o naznačení (stereotypní) podoby typického „Moskvana“ v myšlení císařských vyslanců, ale také o vykreslení obrazu konkrétních osob, s nimiž se Jan Kryštof z Fragsteinu a Kryštof Beuer z Binnen setkali během své ambasády – ruského cara Alexeje I. Michailoviče Romanova, představeného Posolského prikazu, dumného djaka Almaze Ivanoviče Ivanova, vojevůdce Vasilije Borisoviče Šeremetěva, případně nastínění kolektivní identity některých úředníků ruského cara – například vojvodů a приставů.⁸¹ V kapitole

⁷⁷ K vnímání dvorského ceremonálu carským dvorem Lindsey HUGHES, *Russia: the Courts of Moscow and St. Petersburg 1547–1725*, in: John Adamson (ed.), *The Princely Courts of Europe: Ritual, Politics and Culture under the Ancient Régime 1500–1750*, London 1999, s. 295–313; Leonid JUZEFOVIČ, *Путь посла. Русский посольский обычай. Обиход. Этикет. Церемониал. Конец XV – первая половина XVII вв.*, Moskva 2007; Olga Genieva AGEJEVA, *Дипломатический церемониал императорской России. XVIII век*, Moskva 2012.

⁷⁸ Srov. I. SCHWARCZ, *Вена-Москва*, s. 186; L. SVOBODA, *Diplomatické vztahy*, s. 207–208.

⁷⁹ Franz STIX, *Zur Geschichte und Organisation der Wiener Gebeimen Zifferkanzlei*, Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung 51, 1937, s. 131–160; Anne-Simone Rous – Martin MULSOW (edd.), *Gebeime Post. Kryptologie und Steganographie der diplomatischen Korrespondenz europäischer Höfe während der Frühen Neuzeit*, Berlin 2015.

⁸⁰ Christian WIELAND, *The Consequences of Early Modern Diplomacy: Entanglement, Discrimination, Mutual Ignorance – and State Building*, in: Antje Flüchter – Susan Richter (edd.), *Structures on the Move: Technologies of Governance in Transcultural Encounter*, Heidelberg 2012, s. 271–285.

⁸¹ Stéphane MUND, *Orbis Russiarum. Genèse et développement de la représentation du monde „russe“ en Occident à la Renaissance*, Genève 2003; Aleksandra NIEWIARA, *Procesy kategoryzacyjne a kulturowe konstruowanie obrazu „innego“ (Moskwičin-Moskal-Rosjanin)*, in: Andrzej de Lazari (ed.), *Katalog*

však nebude podána jen reflexe císařských vyslanců. Díky edici pramenů v *Памятниках дипломатических сношений древней России с державами иностранными* bude možné nabídnout pohled druhé strany na události, jevy a osoby, zmiňované v písemnostech služebníků Leopolda I. Díky tomu bude možné tematizovat střet dvou odlišných kultur, myšlenkových světů a hodnotových žebříčků.⁸²

Vedle vyslanců spřátelených evropských mocností pobývali ve stejnou dobu v Moskvě také ambasadoři dalších států, které samy chtěly zprostředkovat uzavření případného spojení mezi Rzeczipospolitou a Ruskem (Francie, Anglie), případně mu zabránit (Švédsko).⁸³ Kromě nich zaujal Jana Kryštofa z Fragsteinu také příjezd a audience emisarů z „exotičtějších“ míst, zejména od perského šáha a tatarského

wzajemnych uprzedzeń Polaków i Rosjan, Warszawa 2006, s. 49–72; Michael ROHRSCHNIEDER – Arno STROHMEYER (edd.), *Wahrnehmungen des Fremden. Differenzenerfahrungen von Diplomaten im 16. und 17. Jahrhundert*, Münster 2007; Florian GASSNER, *Becoming a Western Nation: German National Identity and the Image of Russia*, in: Alexander Maxwell (ed.), *The East-West Discourse. Symbolic Geography and its Consequences*, Oxford–Bern–Berlin–Bruxelles–Frankfurt am Main–New York–Wien 2011, s. 51–72.

⁸² Theodor Jakob Gottlieb LOCHER, *Das abendländische Rußlandbild seit dem 16. Jahrhundert*, Wiesbaden 1965; Lindsey HUGHES, *Russia and the West. The Life of a Seventeenth-Century Westernizer, Prince Vasily Vasil'evich Golitsyn (1643–1714)*, Newtonville 1984; Gabriele SCHEIDEGGER, *Perverse Abendland – barbarisches Russland. Begegnungen des 16. und 17. Jahrhunderts im Schattenkulturellen Missverständnis*, Zürich 1993; Vsevolod Eugenovič BAGNO – Petr Romanovič ZABOROV – Nikolaj Nikolajevič SKATOV (edd.), *Образ России: Россия и русские в восприятии Запада и Востока*, St. Peterburg 1998; Astrid BLOME, *Das deutsche Rußlandbild im frühen 18. Jahrhundert. Untersuchungen zur zeitgenössischen Presseberichterstattung über Rußland unter Peter I.*, Wiesbaden 2000; Valburga VAVŘINOVÁ, *Životní styl a kultura každodenního života ruské společnosti pozdního středověku očima Západoevropanů*, Praha 2009 (Disertační práce); Kateřina PRAŽÁKOVÁ, *Obraz Polsko-litevského státu a Ruska ve zpravodajství české šlechty (1450–1618)*, České Budějovice 2015.

⁸³ Thomas BIRCH (ed.), *A Collection of the State Papers of John Thurloe, Esq; Secretary, First, to the Council of State VI*, London 1742; Alfred RAMBAUD (ed.), *Recueil des Instructions données aux Ambassadeurs et Ministres de France depuis les Traités de Westphalie jusqu'à la Revolution Française VIII. Russie*, Paris 1890; Osip Lvovič VAJNŠTEJN, *Русско-шведская война 1655–1660 годов: Историко-географический обзор, Вопросы истории* 1947, č. 3, s. 53–72; Lev Valentinovič ZABOROVSKIJ, *Россия, Речь Посполитая и Швеция в середине XVII в.*, Moskva 1981; Stefan TROEBST, *Handelskontrolle – „Derivation“ – Eindämmung. Schwedische Moskaupolitik 1617–1664*, Wiesbaden 1997; Jelena Igorevna KOVZAREVA, *Документы по истории русско-шведского конфликта в 50-х гг. XVII в. в фондах РГАДА*, in: B. N. Florja – L. J. Semenova (edd.), *Русская и украинская дипломатия*, s. 53–80.

⁸⁴ Fedor Fedorovič LAŠKOV (ed.), *Памятники дипломатических сношений Крымского ханства с Московским государством в XVI и XVII вв.*, Simferopol 1891; Sagit Fjaritovič FAIZOV (ed.), *Письма ханов Ислам-Гирея III и Мухаммед-Гирея IV к царю Алексею Михайловичу и королю Яну Казимиру, 1654–1658 гг.: крымскотатарская дипломатика в политическом контексте постперяславского времени*, Moskva 2003; Jelena Vladimirovna ANDRONOVA, *Русско-иранские торгово-экономические и дипломатические отношения в XVII-первой половине XVIII века*, Moskva 2002 (Disertační práce); Rudi MATTHEE, *Rudeness and Revilement: Russian-Iranian Relations in the Mid-Seventeenth Century*, *Iranian Studies* 46, 2013, s. 333–357.

chána.⁸⁴ Proto nebude dále chybět nastínění jejich obrazu a činnosti v metropoli Alexeje I. Michailoviče Romanova očima císařských vyslanců. Úvodní studii pak završí kapitola, jež se bude zabývat instrumentalizací samotné diplomatické mise v pramenech z šedesátých až osmdesátých let 17. století (panegyrické básně, pohřební kázání) a jejím „druhým životem“.

Soubor editovaných písemností také představuje mimořádně cenný pramen k technické stránce diplomatických písemností a zejména k procesu sestavování závěrečných relací nejen císařských ambasadorů.⁸⁵ Srovnání dochovaných několikastránkových latinsky psaných zpráv Jana Kryštofa z Fragsteinu o průběhu mise, adresovaných Leopoldu I., s jeho závěrečnou zprávou umožňuje poznat, jakým způsobem vyslanec postupoval při koncipování dokumentu, jehož prostřednictvím symbolicky završil své poslání. Z komparace dochovaných pramenů zřetelně vysvítá, že závěrečná zpráva představovala jen jakýsi výťah z dříve zaslaných listů panovníkovi. Šlechtic totiž v naprosté většině případů do závěrečné zprávy překopíroval, leckdy slovo od slova, odstavce či dokonce celé pasáže z předchozích dopisů, případně je nepatrně stylisticky či lexikálně upravil. Pouze na některých místech přistoupil

k novým formulacím tak, aby uvedl nebo provázal jednotlivé části písemnosti.

Hlavním cílem edičního projektu je nabídnout širší badatelské veřejnosti prostřednictvím různých typů shromážděných pramenů první ucelnější pohled na diplomatickou misi Jana Kryštofa z Fragsteinu a Kryštofa Beuera z Binnen do Moskvy v letech 1657–1658. Právě díky heuristické pestrosti budou autoři schopni v celistvosti postihnout průběh ambasády. Nalezení odpovědí na výše naznačenou pestrou škálu otázek rovněž obohatí dosavadní znalosti o habsbursko-ruských, habsbursko-polských a polsko-ruských vztazích v polovině 17. století. Jednotlivé oblasti tematizované v práci – každodenní život vyslanců, sebeprezentace, dvorský ceremoniál, spory o titulaturu, konstrukce obrazu „toho druhého“, instrumentalizace ambasády – navíc odrážejí klíčová témata aktuálních výzkumů evropské historiografie. Získané informace také v neposlední řadě významným způsobem rozšíří dosavadní poznání životních osudů hlavních aktérů diplomatické mise – Jana Kryštofa z Fragsteinu a Kryštofa Beuera z Binnen – a v budoucnu se mohou stát jedním ze základních stavebních kamenů jejich biografii.

.....
⁸⁵ F. EDELMAYER, *Gesandtschaftsberichte*, Joachim WILD, *Formen und protokollarische Inszenierung der internationalen Diplomatie der Frühen Neuzeit im Spiegel ihres Schriftguts*, in: Georg Vogeler (ed.), *Geschichte „in die Hand genommen“*. Die Geschichtlichen Hilfswissenschaften zwischen historischen Grundlagenforschung und methodischen Herausforderungen, München 2005, s. 245–257.

Monika Konrádová – Rostislav Smíšek

Johann Christoph von Fragstein und seine diplomatische Reise nach Russland in den Jahren 1657-1658.

Thesen eines Editionsprojekts

Die vorliegende Studie legt die Basisthesen eines Editionsprojekts dar, in dessen Rahmen Dokumente und Quellen zur diplomatischen Mission Johann Christophs von Fragstein mit Christoph Beuer von Binnen nach Moskau in den Jahren 1657-1658 veröffentlicht werden. Unter dem heuristischen Blickwinkel wird es eine breite Skala von Archivquellen umfassen (Instruktionen, Kreditive, amtliche wie auch private Korrespondenz, das Reisetagebuch, Abschlussberichte, Befunde des Geheimen Rats bezüglich des Verlaufs der diplomatischen Mission), die in verschiedenen mitteleuropäischen Archiven und Bibliotheken (Österreichisches Staatsarchiv Wien, Staatliches Gebietsarchiv Wittingau, Zweigstelle Krumau, Biblioteka Uniwersytecka Wrocław) gesammelt wurden.

Die einzelnen ausgestellten Briefe und Relationen Johann Christophs von Fragstein und Christoph Beuers von Binnen, die verschiedenen Empfängern bestimmt waren, werden wie auch die Antwortbriefe mit einem Regest versehen. Anmerkungen, Fußnoten wie auch Register werden nicht fehlen, denn die Autoren verwenden den ganzen Apparat zum Charakterisieren der Personalien, der topographischen Angaben, zur Erklärung konkreter Begriffe und zum Kommentieren der kodikologischen Merkmale der edierten Dokumente. In Hinblick auf die Kontextualisierung des Inhalts der einzelnen edierten Quellen stellen die historischen Kommentare einen unabdingbaren Bestandteil der Edition dar. Für eine leserfreundliche Orientierung im Text sind am Ende des Buches ein Personen- wie auch Ortsregister zu finden. Die einzelnen Quellen werden im vollständigen Wortlaut, mit maximaler Berücksichtigung ihrer ursprünglichen Gliederung zur Herausgabe vorbereitet. Die Gliederung der thematischen und chronologischen Textstellen wird sich konsequent an die Vorlage halten. Bei der Aufstellung der Richtlinien für die Vorbereitung der Edition musste die Außergewöhnlichkeit der Quelle, die aus der paläographischen wie linguistischen Perspektive eine besondere Herangehensweise erforderte, in Betracht gezogen werden. Das Hauptziel der Edition ist die Bewahrung der ursprünglichen phonetischen Ausgestaltung der Texte bei der Anwendung moderner graphischer Mittel. Das andere Hindernis für die Festlegung der Richtlinien stellt die sprachliche Vielfalt der Quellen dar – neben der lateinischen und der deutschen Sprache handelt es sich um das Italienische. Bei der Transkription der Texte berücksichtigten die Autoren die Sondermerkmale jeder der drei bereits erwähnten Sprachen, die ihre historische Entwicklung widerspiegeln. Da jedoch die Quellen zur diplomatischen Mission einem breiteren wissenschaftlichen Publikum zugänglich gemacht werden sollen, wird sich diese Tatsache auch auf die linguistische Gestaltung der kritischen Edition auswirken. Die Edition wird daher nicht nur die Originalfassung der Quellen beinhalten, sondern im Fall

der Dokumente in der lateinischen und italienischen Sprache auch ihre Übersetzung ins Tschechische. Zu diesem Schritt entschlossen sich die Autoren deshalb, weil die Texte auf Latein und Italienisch grammatisch und syntaktisch anspruchsvoll sind. Darüber hinaus kam es auch bei dem Wortschatz vom Anfang des 17. Jahrhunderts im Vergleich zu dem klassischen Latein und dem modernen Italienisch zu einer Verschiebung in Hinblick auf die Bedeutung.

Das Editionsprojekt setzt sich zum Ziel, dem breiteren wissenschaftlichen Publikum anhand einer Vielfalt von gesammelten Quellen den ersten kohärenten Einblick in die diplomatische Mission Johann Christophs von Fragstein und Christoph Beuers von Binnen nach Moskau in den Jahren 1657-1658 anzubieten. Gerade diese Quellenvielfalt ermöglicht den Autoren, den Verlauf der Mission komplex zu erfassen. Die Beantwortung von verschiedenen an dieser Stelle bereits angedeuteten Fragen wird ebenfalls die bisherige Kenntnis der habsburgisch-russischen, habsburgisch-polnischen und polnisch-russischen Beziehungen in der Mitte des 17. Jahrhunderts bereichern. Die einzelnen in dieser Arbeit thematisierten Sachgebiete – der Alltag der Gesandten, die Selbstpräsentation, das Hofzeremoniell, Streit um Titulatur, die Konstruktion des Bildes „des Anderen“, die Instrumentalisierung der diplomatischen Mission – spiegeln darüber hinaus die Schlüsselbegriffe der aktuellen Forschungsarbeiten, nicht nur der europäischen Historiographie wider. Die gewonnenen Informationen erweitern in einem bedeutenden Maße die bisherigen Kenntnisse der Lebensschicksale der beiden Hauptakteure der diplomatischen Mission – Johann Christoph von Fragstein und Christoph Beuer von Binnen und sie können zukünftig zum wichtigen Grundbaustein für die Verfassung ihrer Biographie werden.

KEY WORDS:

Early modern diplomacy; Habsburg-Russian relations; 17th century; critical edition; Johann Christoph of Fragstein; Christoph Beuer von der Binne